

FÓKUSZ VAGY IGE MÓDOSÍTÓ?

Dömötör Andrea

Bevezetés

A dolgozatban ismertetett kutatás középpontjában az a jelenség áll, miszerint a kopulát tartalmazó mondatok névszói predikátuma néha fókuszként, néha pedig igemódosítóként viselkedik – látszólag – azonos helyzetben. Ez megfigyelhető a szórendi változatokban, ha múlt idejű eldöntendő kérdésekre tagadó válaszokat fogalmazunk meg. Ez esetben a fókuszos szórendű változat is ugyanolyan semlegesnek hat, mint az igemódosító.

- (1) *Gabi kékszemű volt?*
  - a. *Gabi nem volt kékszemű.*
  - b. *Gabi nem KÉKSZEMŰ volt.*

- (2) *A tulaj kopasz volt?*
  - a. *A tulaj nem volt kopasz.*
  - b. *A tulaj nem KOPASZ volt.*

A jelenség több, eddig megválaszolatlan kérdést is felvet. Egyrészt nem világos, miért hajlamosak ezek az elemek fókuszpozícióba mozogni, hiszen úgy tűnik, erre nincs szemantikai-pragmatikai motiváció. Másrészt – és jelen kutatásnak ez az elsődleges kérdése – a fókuszmozgatás a névszói predikátumok esetén mennyire mondható opcionálisnak, más szóval van-e bármilyen tényező, amely meghatározza, hogy az adott mondatban megengedett-e, és ha igen, mennyire preferált a fókuszálás?

Az (1)-ben és (2)-ben adott válaszok mind a semleges, mind a fókuszos szórenddel grammatikusak, ugyanakkor észrevehetjük, hogy a két szerkezet mégsem egyformán természetes. Míg az (1) kérdésére a fókuszos és az igemódosító mondatváltozat is ugyanannyira jó, és lényegében egyenértékű válasz, addig (2b)-ben a *kopasz* fókuszálása esetén bizonyos hiányérzetünk van: ha nem kopasz volt, akkor milyen? Úgy tűnik tehát, hogy a *kopasz* névszói predikátum fókuszálása esetén preferált a kontrasztív olvasat, ezzel szemben a *kékszemű* esetén nincs ilyen elvárásunk. Ezek alapján azt feltételezhetjük, hogy az egyes szórendek elfogadhatósága közti különbség a jelzők valamilyen szemantikai tulajdonságából adódik.

A kutatás kétféle empirikus módszerrel, az anyanyelvi intuíciót felmérő kérdőíves vizsgálatral és korpuszadatok gyakorisági elemzésével keres

választ arra, hogy mi motiválhatja egyes névszói predikátumok fókuszálását, és hogy a fókuszpozíció preferálása a predikátum mely szemantikai tulajdonságával függhet össze.

1. Elméleti keret, hipotézisek

A nominális mondatok szerkezeti elemzésével Kádár (2011) foglalkozott részletesen. Az általa javasolt predikatív mondat szerkezeti elemzés megengedi a fókusz-igemódosító kettősséget, szerinte ugyanis a névszói predikátum a [Spec TP]-be mozog, ahonnan egy újabb, [Spec FP]-be történő mozgatóssal maga is fókusz lehet (Kádár 2011: 81). Arra azonban nem tér ki, mitől függ, hogy egy nominális predikátum – jellemzően – fókuszként funkcionál-e?

A kutatás elméleti kerete Higgins (1973) tipológiájából indul ki, amely négy különböző kopulás mondattípust különböztet meg. Szerinte a névszói állítmány predikatív, ha az alany referenciális NP vagy QP, és a predikatív komplement a referensről tesz valamilyen állítást. Ezzel szemben a maradék három típus nem predikatív. Az identifikáló mondat alanya valamilyen demonstratív, deiktikus referenssel bíró elem, és a mondat funkciója ennek megnevezése. Az ekvatív típus pedig két referens azonosságát fejezi ki. A kutatás szempontjából valójában a negyedik, a specifikáló kopulás mondat érdekes. Ennél a típusnál az alany nem referenciális, hanem egy változót, vagy jobban mondva halmazt határoz meg. A predikátum ennek egy részhalmazát specifikálja az elemeinek kimerítő felsorolásával. Például:

- (3) a. *A programozóverseny győztesei Marci és Attila voltak.*
- b. *A programozóverseny győztese nem Boldizsár volt.*

(3a)-ban az alany által kijelölt halmaz a programozóverseny egy vagy több győztese. Ez a halmaz egzisztenciálisan preszupponált, ami abból is látszik, hogy (3b)-ben a tagadás után is megmarad az az előfeltevés, hogy a versenynek volt győztese, azaz az alany által meghatározott halmaz létezik, és nem üres. (3a) felsorolással specifikálja a programozóverseny győztesének halmazát, míg (3b) azt állítja, hogy a fókuszban álló individuum (Boldizsár) ennek a halmaznak nem eleme.

Higgins (1973) elmélete alapján É. Kiss (2009) amellet érvel, hogy a magyar fókuszemelés célja valójában egy specifikáló predikatív szerkezet létrehozása, ahol a fókusz a predikátum, a háttér pedig annak alanya. A specifikáló fókusz hátere mindig preszupponált halmaz, az az értelmezési tartomány, ahol a fókuszált összetevő által meghatározott értéket értelmezzük. Eszerint (1b) a következőképpen értelmezhető:

- (4) a. *Gabi nem KÉKSZEMŰ volt.* (predikatív)
b. *Gabi szemszíne nem KÉK volt.* (specifikáló)

Azaz az (1b)-ben adott válasz azt kódolja, hogy Gabinak volt egy feltételezhető szemszíne, amit kékként azonosítunk, (2b) esetében viszont azért tűnik furcsának a nem semleges szórend, mert a kopaszságról mint tulajdonságról ilyen előfeltevés nem áll fenn. Eszerint a kopulás mondatok névszói predikátuma akkor fókuszálható, ha az az alany valamilyen inherens tulajdonságára utal, l. É. Kiss (2009: 10).

A kutatás kiinduló alternatív elmélete szerint azonban az állítmány fókuszálhatóságát nem az határozza meg, hogy az általa megfogalmazott tulajdonság előfeltételezett-e az alany esetén, hanem az, hogy vannak-e releváns alternatív értékei, amelyekkel a fókusszal jelölt összetevő értéke szembeállítható. Ez az elképzelés a Rooth (1985) által bevezetett fókuszelmélettel rokon, mely szerint a fókusz alternatívahalmazt tételez fel, amelynek egyik eleme a fókuszált összetevő. Ezt az elméletet követi Krifka (2008) fókuszdefiníciója is, és a kutatás hipotézisei is ez alapján magyarázhatók a legkönnyebben:

„Focus indicates the presence of alternatives that are relevant for the interpretation of linguistic expressions.” (Krifka 2008: 6)

A releváns alternatívák jelenléte szerint a predikatív szerepet betöltő NP/AP-k két nagy szemantikai csoportba oszthatók: binárisokra és többértékűekre. Bináris jelentésű NP/AP alatt azokat értem, amelyekhez (kontextus nélkül) nem tartoznak alternatívák a kifejezés ellentétén kívül. Ezek tehát olyan értelemben binárisak, hogy az általuk jelölt tulajdonsághoz valójában csak igen/nem értékek tartoznak aszerint, hogy az alany rendelkezik-e az adott tulajdonsággal vagy nem. Ezzel szemben a többértékű NP/AP önmagában, kontextus nélkül is képes alternatív jelentésű predikátumokat aktiválni. (1)-ben a *kékszemű* tehát többértékű predikátum, hiszen az alternatívák között megtalálhatók az egyéb szemszínek. (2)-ben, a *kopasz*-hoz azonban nem tudunk alternatív értékeket rendelni azon kívül, hogy *nem kopasz*. Ez Rooth (1985) és Krifka (2008) elméletei alapján megmagyarázza az (1b) és (2b) elfogadhatósága közti különbséget.

Összegezve a kutatás hipotézise a következő: a kopulás mondatok névszói predikátuma akkor kerülhet fókuszpozícióba, ha a jelentése többértékűként határozható meg. A bináris jelentésű mellékneveket tartalmazó állítmányt jellemzően nem fókuszáljuk.

¹ „A fókusz az alternatívák jelenlétét jelöli, melyek a kifejezés értelmezése szempontjából relevánsak.” (ford.: D. A.)

2. Motiváció

Az elméleti kérdések megválaszolása mellett a kutatásnak számítógépes nyelvészeti motivációja is van. Az eredmények felhasználhatók lehetnek automatikus mondatelemző tervezésekor, hiszen az adott mondattípus szórendi változatainak szabályai így pontosabban leírhatók. Egy gépi eszköz pedig különösen érzékeny a szórendre, hiszen a szófajcímkéken kívül csak erre tud hagyatkozni a mondat szerkezetének értelmezésében. Az elemző a predikátum vizsgált tulajdonságai alapján információt kaphat arról, hogy a kérdéses összetevő potenciális fókusz-e, illetve hogy a zéró kopula hol jelenik meg a mélyszerkezetben.

- (7) Input: *A tulaj nem kopasz.*
  - a. *A tulaj nem KOPASZ 0.*
  - b. *A tulaj nem 0 kopasz.*

- (8) Input: *Gabi kékszemű.*
  - a. *Gabi nem KÉKSZEMŰ 0.*
  - b. *Gabi nem 0 kékszemű.*

A (7) és (8) példákban az input jelöli az elemző által beolvasott szavak szekvenciáját, *a.* és *b.* pedig azok lehetséges elemzéseit. A hipotézis szerint a programot arra lenne érdemes betanítani, hogy (7) esetén rendeljen jóval nagyobb valószínűséget a *b.* változatnak.

3. Empirikus vizsgálatok

A kiinduló hipotézist két empirikus vizsgálattal tettem próbára. Mindkettő a testes kopulát tartalmazó tagadó mondatok szórendi változatait vizsgálja. A kérdőíves kutatás az anyanyelvi intuícióra hagyatkozva méri fel, milyen arányban választják a résztvevők a fókuszos vagy a semleges szórendet. A korpuszalapú vizsgálat pedig nagy mennyiségű leírt szövegen méri ugyanezt az arányt.

3.1. Kérdőíves vizsgálat

A kérdőív 10 egyszerű állító mondatot tartalmazott, és azt kérte a kitöltőktől, hogy adják meg ezek tagadó változatait. A mondatokhoz nem tartozott kontextus, és az instrukció is nagyon egyszerű volt. A kérdőív annyi kikötést tett, hogy a kitöltők magyar anyanyelvűek legyenek, és minden mondatához csak egy választ adjanak. (Ez utóbbit nem sikerült minden adatközlőnek betartani.) A példamondatok egyik felében tipikusan bináris jelentésű (*magas, nős, jó,*

szakács, tehetetlen, érthető), a másikban tipikusan többértékű (orvos, angol, rózsaszín, huszonöt éves, fradista) névszói predikátumok szerepeltek, ügyelve arra, hogy ezek megoszlása ne essen egybe az É. Kiss (2009) által említett inherens – nem inherens tulajdonság megoszlásával. Két példa:

- (9) a. *Tehetetlenek vagyunk.*
 b. *A szobám fala rózsaszín volt.*

A felmérés során összesen 261 értékelhető kitöltés érkezett. Az eredményeket az 1. és 2. táblázat tartalmazza.

1. táblázat: A kérdőíves vizsgálat eredményei szavanként

	Predikátum	Fókusz	Igemódosító	Egyéb
Bináris	tehetetlen	0 (0%)	248 (96,1%)	10 (3,9%)
	érthető	0 (0%)	248 (96,1%)	10 (3,9%)
	magas	2 (0,8%)	240 (93,4%)	15 (5,8%)
	jó szakács	2 (0,8%)	239 (92,6%)	17 (6,6%)
	nős	1 (0,4%)	224 (86,5%)	34 (13,1%)
Többértékű	orvos	96 (36,8%)	159 (60,9%)	6 (2,3%)
	angol	167 (64,2%)	90 (34,6%)	3 (1,2%)
	rózsaszín	129 (49,4%)	120 (46%)	12 (4,6%)
	huszonöt éves	113 (43,3%)	143 (54,8%)	5 (1,9%)
	fradista	80 (30,7%)	169 (64,7%)	12 (4,6%)

Az 1. táblázat eredményei egyértelműen mutatják, hogy a bináris jelentésű predikátumok esetén a kitöltők szinte soha nem választották a fókuszos szórendet, míg a többértékűeknél a kétféle szórend aránya egyenletesebben oszlik el. Azt is észre lehet venni, hogy a bináris esetekben több az „egyéb” kategóriába sorolt válasz. Ezek nagy részében a kitöltők nem tagadó mondatokat írtak, hanem egy másik állítást az ellentétes jelentésű melléknévvel, például:

- (10) Kérdés: *József nős volt.*
 Válasz: *József nőtlen volt.*

Ez megerősíti a kérdőívhez választott predikátumok bináris jellegét.

A 2. táblázatból az is látszik, hogy a semleges szórend általánosságban nézve is preferáltabb (ami egyébként nem meglepő, hiszen ez a jelöletlenebb), de a többértékű predikátumok esetén ez a különbség nem tűnik annyira szignifikánsnak. Ha a teljes kétszer kettes mátrixot alávétjük a khi-négyzet próbának, nagyon magas, 702,95-ös értéket kapunk. A szignifikancia alsó határértéke ezen adatok esetében 3,841.

Összességében tehát elmondható, hogy a kérdőívek eredményei alapján statisztikailag kimutatható, határozott összefüggés van a predikátum bináris vagy többértékű jellege és a pozíciója között.

2. táblázat: A kérdőíves vizsgálat eredményei összesítve

	Fókusz	Igemódosító	Összesen
Bináris	5	1199	1204
Többértékű	585	682	1266
Összesen	600	1880	2470

3.2. Korpuszalapú vizsgálat

A kutatás másik része egy korpuszalapú vizsgálat volt, azaz nagy mennyiségű szöveges adat elemzésén alapult. Az adatok forrása a Magyar Nemzeti Szövegtár 2.0.4 verziója (Oravecz–Váradi–Sass 2014) volt. A korpusz összesen 1,04 milliárd szövegszót tartalmaz. Ezt különböző műfajú és stílusú címkézett szövegek teszik ki. A szavakhoz rendelt címkék szófaji és morfológiai információkat tárolnak. A korpuszhoz összetett keresési felület tartozik, amely segítségével szavakra, szótövekre és címkékre is lehet keresni, akár reguláris kifejezések segítségével is.

A korpuszban négyféle predikatív kopulás mondat szerkezetre kerestem a következő keresőkifejezésekkel:

1. Melléknév (vagy melléknévi igenév) fókuszpozícióban

```
[msd="FN.(PS[et]\di?.)?(PL.)?NOM|FN_NM.([et]\d.)?NOM"]
[word="[ns]em"] [msd="MN.(PL.)?NOM|(IK.)?IGE._OKEP.NOM|
(IK)?IGE._MIB.NOM"] [lemma="van"]
```

Géczy nem dózsás volt.

Ő nem bekéredzkedett volt.

Sikere nem politikai volt.

2. NP fókuszpozícióban

```
[msd="FN.(PS[et]\di?.)?(PL.)?NOM|FN_NM.([et]\d.)?NOM"]
[word="[ns]em"] [msd="MN.(PL.)?NOM|(IK.)?IGE._OKEP.NOM|
(IK)?_IGE._MIB.NOM"]* [msd="FN.(PS[et]\di?.)?(PL.)?NOM"]
[lemma="van"]
```

Sándor nem kártékony uszító volt.

Ez nem vadászgép volt.

Én nem hordár vagyok.

3. Melléknév (vagy melléknévi igenév) igemódosító pozícióban

```
[msd="FN.(PS[et]\di?.)?(PL.)?NOM|FN_NM.([et]\d.)?NOM"]
[word="[ns]em"] [lemma="van"] [msd="MN.(PL.)?NOM|(IK.)?
IGE._OKEP.NOM|(IK)?_IGE._MIB.NOM"]
```

A testület nem volt döntőképes.

Senki nem volt ideges.

A kép nem volt megnyerő.

4. NP igemódosító pozícióban

```
[msd="FN.(PS[et]\di?.)?(PL.)?NOM|FN_NM.([et]\d.)?NOM"]
[word="[ns]em"] [lemma="van"] [msd="MN.(PL.)?NOM|(IK.)?
IGE._OKEP.NOM|(IK)?_IGE._MIB.NOM"]*
[msd="FN.(PS[et]\di?.)?(PL.)?NOM"]
```

Béla nem volt rossz mérnök.

Találmányai nem voltak világhírű szabadalmak.

Mi nem vagyunk barátnök.

Az 1-2. (fókuszos) típusokra összesen 1665, a 3-4. (igemódosítás) típusokra pedig 34723 találatot kaptam. Ez már önmagában látványos különbség, a mérés tökéletlenségéből adódó pontatlanságtól eltekintve is jól látszik, hogy a semleges szórend jóval gyakoribb a korpuszban.

Az adatok feldolgozása nagyrészt automatikusan, egy python script segítségével történt. A gépi elemzés több technikai nehézséget is felvetett. A legnagyobb gondot az okozta, hogy a korpusz szófaji címkézése is gépi eszközzel történik, így nem teljesen megbízható. A kapott adatok közül sok volt hibás és emiatt használhatatlan. A keresés hibái abból adódtak, hogy a szófaji egyértelműsítő nem feltétlenül tudja megkülönböztetni a főneveket és a melléknéveket, vagy ami még inkább problémás volt, sokszor összekeverte a

létigét a *vagy* kötőszóval. A kapott adatok tehát nem kis mértékű kézi javítást is igényeltek.

A másik feldolgozás közben felmerült kérdés már inkább elméleti jellegű volt. Az előkerült példákból ugyanis feltűnt, hogy a predikátumok bináris jellege megszüntethető, ha megfelelő kontextust adunk, például egy „hanem” kötőszóval bevezetett mellékmondatdal:

(11) *Én nem jó vagyok, hanem gyáva.*

(11)-ben a *jó* tipikusan bináris jelentésű melléknév ugyan, de a szembeállításal a predikátumot többértékűvé tesszük: ekkor már valamely elemét jelöli azon tulajdonságok halmazának, amelyek az alanyt az adott szituációban jellemezhetik. A bevezetőben tett hipotézis nem tér ki azokra az esetekre, amikor az alternatívákat nem maga a predikátum, hanem a kontextus hozza létre. Az összehasonlíthatóság kedvéért a méréseket elvégeztem az összes adatra, és a *hanem, csak, csupán, inkább* kötőszavakkal bevezetett mellékmondatok szűrése után is.

A script a mondatokban tipikusan bináris jelentésű és tipikusan többértékű mellékneveket (és azokat tartalmazó NP-eket) keres, és ezek gyakoriságát számolja a különböző mondatfajtákban. Tipikusan binárisak és gépi eszközzel jól kereshetők a ható- és fosztóképzős, valamint a *-szerű, -képes, -mentes, -ellenes* utótagú melléknevek. Tipikusan többértékűek a számneves kifejezések, a színnevek, a nemzetiségnevek és a foglalkozások. Listák segítségével ezek is viszonylag könnyen kereshetők számítógépes programmal. A keresések eredményeit a 3-5. táblázatok tartalmazzák.

3. táblázat: *Bináris melléknevek a korpuszban*

	Fókusz		Igemódosító	
	Szűrés nélkül	Szűréssel	Szűrés nélkül	Szűréssel
Hatóképzős	1 (0,12%)	1 (0,1%)	855 (99,9%)	797 (99,9%)
Fosztóképzős	45 (3%)	24 (1,7%)	1460 (97%)	1367(98,3%)
-szerű	35 (5%)	20 (3%)	664 (95%)	637 (97%)
-mentes	0 (0,0%)	0 (0,0%)	451 (100%)	435 (100%)
-ellenes	6 (9%)	2 (3,4%)	61 (91%)	57 (96,6%)
-képes	1 (0,1%)	1 (0,1%)	1845 (99,9%)	1779 (99,9%)

A 3. táblázatból látszik, hogy a bináris jellegű predikátumok csak viszonylag ritkán fordulnak elő fókuszpozícióban, semleges szórendű mondatokban viszont elég gyakoriak. Az eredményekben alig mutatkozik különbség, ha szűrjük a (11)-hez hasonló kontrasztív mondatokat, úgy tűnik tehát, hogy a vizsgált predikátumok ritkán fordulnak elő többértékű kontextusban. A fókuszban álló adatok áttekintésekor észre lehetett venni azt is, hogy a vizsgált tipikusan bináris jelzők jellemzően akkor kerülnek fókuszpozícióba, amikor a mondat valójában a jelző ellenkezőjét állítaná, azaz a megnyilatkozás ironikus vagy eufemizáló, például:

- (12) a. *A módosítások sem véletlenek voltak.*
 b. *Ez nem szakszerű munka volt.*

A többértékű esetekre már nem volt ennyi találat, és a két pozíció gyakorisága között is kevésbé drasztikus az eltérés, mint a binárisoknál, bár az igemódosító itt is jelentős fölényrel bír. A kontrasztív értelmű mellékmondatok szűrése itt valamivel nagyobb eltolódást idéz elő az arányokban, ám a fókuszos szórend még ezekkel együtt sem tűnik preferáltnak. (l. 4. táblázat) Az 5. táblázat összesített adataival végzett khi-négyzet eloszlásteszt 313,15-ös értéket ad, ami nagyságrendi különbség a kritikus 3,841-hez képest.

4. Táblázat: *Többértékű melléknevek a korpuszban*

	Fókusz		Igemódosító	
	Szűrés nélkül	Szűréssel	Szűrés nélkül	Szűréssel
Színnev	20 (40,8%)	8 (25%)	29 (59,2%)	24 (75%)
Számneves kifejezés	26 (14%)	15 (8,8%)	160 (86%)	155 (91,2%)
Nemzetiségnév	60 (23,6%)	41 (19,6%)	194 (76,4%)	168 (80,4%)
Foglalkozás	61 (10,7%)	32 (6,6%)	511 (89,3%)	450 (93,4%)

A script arról is készített listát, hogy melyek azok a melléknevek, amelyek csak fókuszpozícióban fordulnak elő a korpuszban. Az összes (token szerinti) előfordulást figyelembe véve 89 ilyen van. Ezeket áttekintve azt láthatjuk, hogy a leggyakoribb (32 darab) csak fókuszban álló jelző származásra utal, például: *helybéli, tatár, szegedi*. Ez a 4. táblázat eredményei után nem meglepő, hiszen ott is a nemzetiségnevek fordultak elő az egyik legnagyobb arányban fókuszpozícióban. A gyakoriság szerint következő szemantikai csoport 7

előfordulással a foglalkozásoké, például: *utcaseprő, gépíró, zöldséges*. Említésre méltó gyakorisággal (5-5 darab) fordultak még elő a valamilyen közösséghez tartozást (például párt tagja, sportcsapat szurkolója, szervezet dolgozója) jelölő melléknevek (pl. *komcsi, dózsás, MÁV-os*) és a számneves kifejezések (pl. *56-os, őtperces*).

Összességében tehát az mondható el a korpuszadatokról, hogy az igemódosító pozíció mindkét predikátumtípus esetén szignifikánsan gyakoribb, de az arányok közötti különbség a binárisok esetén jóval nagyobb. A többértékű predikátumok között, ha kisebb arányban is, de jelentős számban előfordul a fókuszálás, ezzel szemben a binárisoknál a fókuszpozíció előfordulását kifejezetten ritkának mondhatjuk.

5. táblázat: A korpuszvizsgálat eredményeinek összesítése

	Fókusz	Igemódosító	Összesen
Bináris	48	5072	5120
Többértékű	96	797	893
Összesen	144	5869	6013

4. Következtetések

Mindkét vizsgálat világosan kimutatta, hogy van statisztikai összefüggés a névszói predikátum bináris vagy többértékű tulajdonsága és a pozíciója között. A semleges mondat általánosságban véve preferáltabb, ez főleg a korpuszadatokon látszik. A többértékű predikátumok esetén a fókuszmozgató opcionálisnak tűnik, vagy legalábbis az elvégzett vizsgálatok nem adnak információt annak pontos okáról. Úgy tűnik azonban, hogy bizonyos szemantikai kategóriák tagjai, például a származást, közösséghez tartozást vagy foglalkozást jelölő névszói predikátumok hajlamosabbak a fókuszmozgatóra.

A bináris jelentésű melléknevek (és az azokat tartalmazó NP-k) ezzel szemben nagyon ritkán kerülnek fókuszpozícióba, és az sem jellemző esetükben, hogy a predikátum által jelölt tulajdonság értékkészletét a kontextussal növeljük többértékűvé.

Mindebből arra lehet következtetni, hogy a fókusz valóban a releváns alternatívák jelenlétét jelöli. Ha a predikátum bináris jelentésű, akkor az általa jellemzett tulajdonsághoz nem tartozik alternatívahalmaz, ezért ezek nem lehetnek fókuszban.

Összegzés

A kutatás részben választ adott a bevezetőben feltett kérdésekre. Mind a kérdőív, mind a korpusz adatai alátámasztják azt az elképzelést, hogy ha a predikátummal jellemzett tulajdonsághoz nem tartoznak alternatív értékek a tulajdonság hiányán vagy annak ellentétén kívül, akkor a predikátum nem lehet fókusz. Rooth (1985) és Krifka (2008) fókuszelméleteit figyelembe véve nem meglepő, hogy a tipikusan bináris jelentésű predikátumok szinte kizárólag igemódosító pozícióban fordultak elő. Azonban azt is láttuk, hogy a fókuszálás a többi esetben is csak lehetőség, és nem mondhatjuk, hogy bármilyen predikátum esetén is határozott preferencia mutatkozna a fókuszos szórend irányába.

A kiinduló kérdésfeltevés technikai részét illetően annyi kiderült, hogy a tipikusan bináris esetekben a predikátumról jó eséllyel a nem tagadó mondatokban is eldönthető (akár gépi eszközzel), hogy nem fókusz. A többi eset kezelésének megoldásához a fókuszos mondatok további vizsgálatára lehet szükség.

Hivatkozások

- É. Kiss Katalin 2009. Deriving the Properties of Structural Focus. In Arndt Riester – Edgar Onea (eds.) *Focus at the Syntax-Semantics Interface*. Stuttgart, Working Papers of the SFB 732, Vol. 3., 19–33.
- Higgins, Roger 1973. *The Pseudo-Cleft Construction in English*. New York, Garland Press.
- Kádár Edit 2011. *A kopula és a nominális mondatok a magyarban*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Krifka, Manfred 2008. Basic notions of information structure. *Acta Linguistica Hungarica* 55: 243–276.
- Oravecz Csaba – Váradi Tamás – Sass Bálint 2014. The Hungarian Gigaword Corpus. In Nicoletta Calzolari et al. (eds.) *Proceedings of LREC*. Reykjavik, 1719–1723.
- Rooth, Mats 1985. *Association with focus*. Doktori értekezés, Amherst, University of Massachusetts.